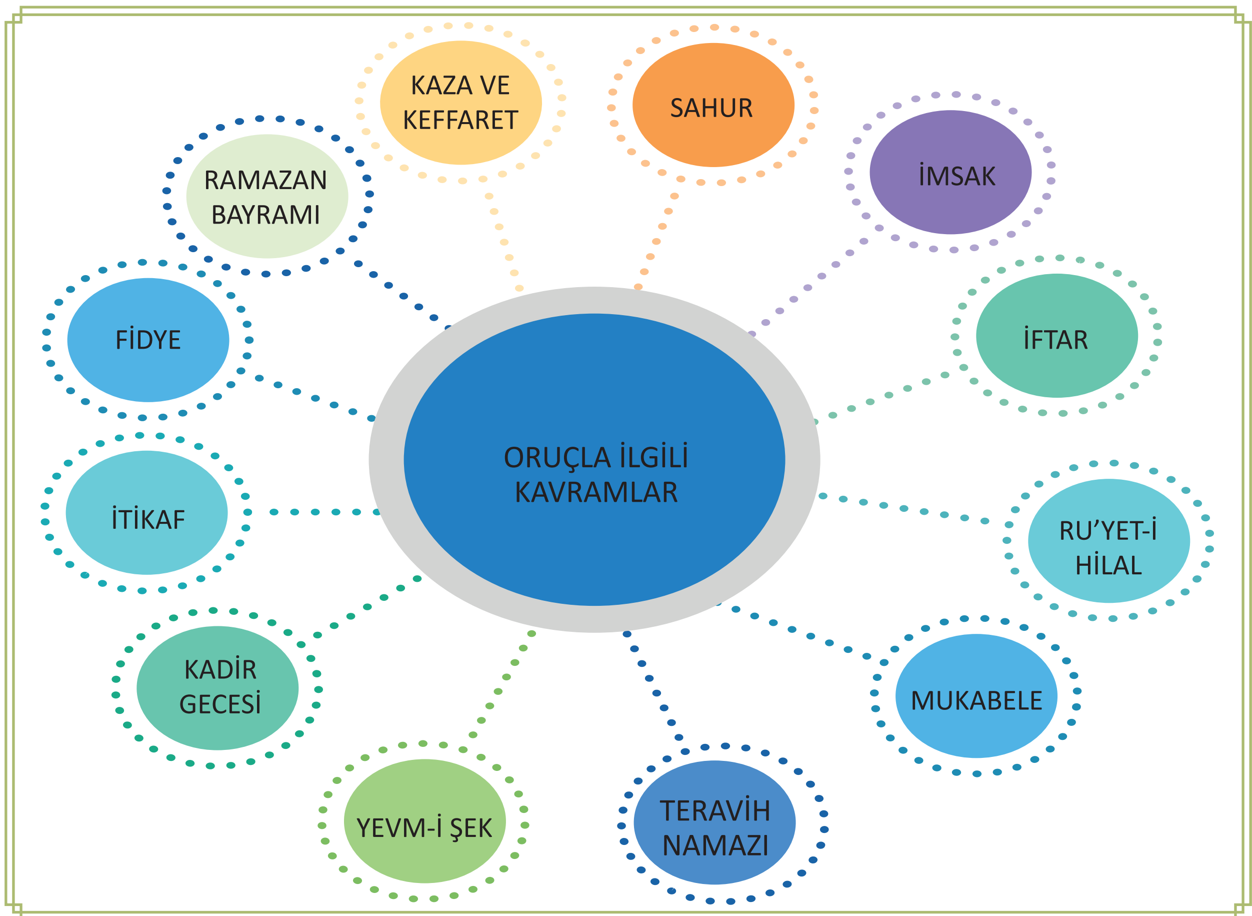
3.2. Oruçla İlgili Kavram ve Hükümler

Oruçla İlgili Kavramlar



Oruç ibadetini iyi anlayabilmek için şu kavramları iyi bilmek gerekir:

Sahur, imsak vaktinden önce, oruca hazırlık amacıyla yenilen yemektir. **"Şafağın aydınlığı gecenin karanlığından ayırt edilinceye (tan yeri ağarıncaya) kadar yiyin, için. Sonra da akşama kadar orucu tam tutun"**[99] mealindeki ayet-i kerîmede sahur vaktine atıf yapılmıştır.

98 Taberânî, Savm, 5.
99 Bakara suresi, 187. ayet.



Peygamber Efendimiz sahur yemeğini çok önemsemiş, bir yudum suyla dahi olsa sahur yapılmasını tavsiye etmiştir. Bir hadiste *"Sahur yiyiniz. Zira sahur yemeğinde bereket vardır"*[100] buyurulmuştur.

İmsak, orucun başlama vakti olup tan yerinin ağarmaya başladığı zamandır. Hadislerde, sahur yemeğinin imsak vaktine yakın bir zamanda yenilmesi tavsiye edilir. İmsakla beraber artık oruç ibadeti başlamıştır. Ramazan ayında sabah ezanı, Müslümanların imsak vaktinden gafil olmamaları için, bu vakitte okunur.

İftar, akşam güneşin batmasıyla orucun açılmasıdır. Akşam namazını bildirmek üzere okunan ezan, aynı zamanda iftar vaktini de bildirmektedir. Bu vakitten itibaren oruç tutan kişi yiyip içebilir. Hadislerde iftar için acele edilmesi tavsiye edilmiştir: *"İnsanlar, iftarı yapmakta acele ettikleri sürece, hayır üzere devam etmiş olurlar."*[101] Peygamberimiz iftarını, akşam namazından önce su ve birkaç hurmayla açmıştır.

İftar Duası

اَللّٰهُمَّ لَكَ صُمْتُ وَبِكَ اٰمَنْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَعَلٰى رِزْقِكَ اَفْطَرْتُ وَبِصَوْمِ غَدٍ نَوَيْتُ فَاغْفِرْ لِى مَا قَدَّمْتُ وَمَا اَخَّرْتُ

(Buhârî, Bkz. Feth'ul-Bârî 1/13; Müslim 1/301.)

Anlamı:
"Allah'ım! Senin için oruç tuttum, sana inandım, sana dayandım, Senin verdiğin rızıkla orucumu açtım. Yarının orucuna da niyet ettim, benim geçmiş ve gelecek günahlarımı bağışla."

Ru'yeti Hilâl: Ramazan orucuna başlamak, bayramı belirlemek vb. durumları tespit etmek için ayın hareketlerini esas alan kamerî takvime göre hilalin gözetlenme işlemidir. Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: ***"Yüce Allah hilalleri vakit ölçüleri kıldı. O hâlde hilali görünce oruca başlayın, onu tekrar görünce iftar edin"***[102]

Mukâbele: Mukâbele, Kur'an-ı Kerîm'i bir kişinin okuyup, diğer insanların mushaftan takip etmesi ile beraberce hatim yapılmasıdır. Mukâbele geleneği Cebrâil'in (a.s.) Ramazan aylarında her gece Peygamberimiz'in (s.a.v.) yanına gelmesi ve o zamana kadar indirilmiş olan ayetleri karşılıklı okuyarak tekrar etmeleri uygulamasıyla ortaya çıkmıştır. Ramazan'da Kur'an-ı Kerim'in sesli okunması, dinleyenler üzerinde bir huzur hâli meydana getirir, sevap kazanmaya da vesile olur.



Ramazan ayında mukabele yapmak, Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetidir.

100 Buhârî, Savm, 20, Müslim, Sıyâm, 45; Tirmizî, Savm, 17; Nesâi, Savm, 18.
101 Buhârî, Savm, 45.
102 Ahmed bin Hanbel,Müsned, C. 4, s.321.



Yevm-i Şek: Şüpheli gün anlamına gelir. Kamerî ayların sonunu ve başını tespitte ihtilaf edilen gün demektir. Bu durumözellikle Şaban ayının 29. günü hava kapalı olup ertesi günün Ramazan ayının ilk günü olup olmadığı hususunda şüpheye düşülmesi ile Ramazan ayının 29. günü hilalin tespit edilememesi ve havanın kapalı olup ertesi günün Şevval ayının ilk günü olup olmadığı hususunda şüpheye düşülmesidurumunda yaşanır. Bu durumda bir önceki ay 30'a tamamlanır.



Ramazanın son on günü itikafa girmek sünnettir.

Kadir Gecesi: Kur'an-ı Kerîm'in indirildiği mübarek gece, Kadir Gecesi'dir. Allah Teâla onu Ramazan ayının geceleri içerisinde gizlemiştir. Kadir Gecesi'nin tam olarak hangi güne denk geldiği bilinemese de hadislerde bu gecenin Ramazan ayının son on günü içerisinde yer aldığı belirtilmiştir. Yaygın bir görüş olarak da Kadir Gecesi'nin Ramazan ayının 27.gecesine tekâbül ettiği düşünülmektedir. Sevap kazanmak amacıyla bu geceyi ihya etmek isteyenler Ramazan gecelerini ibadet ile geçirmeye özen gösterirler.

İtikâf, kelime olarak; bir yerde durmak, beklemek, sabretmek, bir yerden ayrılmamak anlamlarına gelir. Allah Resûlü (s.a.v.) Medine'ye hicretten sonra Ramazan'ın son on gününü itikâfta geçirirdi. Bu sebeple Ramazan ayının son on gününde ibadet niyetiyle bir insanın, belli kurallara uyarak ve bir mescitte inzivaya çekilerek itikâfa girmesi sünnettir. İtikâf sırasında kişi zamanını namaz kılarak, Kur'an okuyarak, zikrederek, duâ ederek ya da dini eserleri okuyarak geçirmelidir.


Ramazan ve Kurban Bayramı, dini bayramdır.

Fidye, sözlükte kurtuluş bedeli demektir. Dini ıstılahta herhangi bir mazeret sebebiyle Ramazan orucunu tutmayan kimsenin kaza edebilme ümidi de yoksa tutamadığı oruçların yerine geçmek üzere bedel olarak fakirlere para, yemek vs. vermesidir.

Ramazan Bayramı: Bir aylık oruç ibadetinden sonra kamerî aylardan şevval ayının birinci, ikinci ve üçüncü günlerinde Müslümanların kutladığı dinî bayramdır.

Kaza: Yerine getirme, ödeme demektir. Zamanında yerine getirilememiş olan dinî görevlerin sonradan yerine getirilmesi için kullanılan bir kavramdır. Esas olan, ibadetlerin vaktinde ve şartlarına uygun olarak yerine getirilmesidir. Hiçbir ibadetin kazası, vaktinde yapılan bir ibadetle eş değerde değildir. Buna rağmen herhangi bir engel veya özür sebebiyle yerine getirilemeyen ibadetler sonradan kaza edilirler. Vaktinde kılınamayan namaz kılınır, tutulamayan oruç tutulur.



Keffâret: Yerine getirilmeyen bir ibadeti, işlenen bir günahı veya yapılan bir hatayı telafi etmek niyetiyleyapılması gereken mali veya bedenî ibadettir. Özürsüz olarak bozulan Ramazan orucunun keffâretini tutmak farzdır.

Oruçla İlgili Hükümler

Oruç tutan kişilerin yerine getirmesi gereken şartlar, orucu bozan ve bozmayan durumlar, bozulması durumunda yapılması gereken şeyler oruçla ilgili hükümleri oluşturur.

Orucun Şartları

1-Yükümlülük Şartları

- Müslüman olmak.
- Ergenlik çağına gelmek ve âkil olmak: Çocuğa ve akıl hastasına oruç farz değildir.

2-Geçerlilik Şartları

- Oruç tutmaya gücü yetmek: Çok yaşlı ya da hasta olan kimselerin oruç tutmaları gerekli değildir. Yaşlılar, tutamadıkları oruçların karşılığında fidye verirler. Hasta olan kişi ise tutamadığı oruçlarını sağlığına kavuşunca kaza eder. Kendisi veya çocuğu zarar görecek durumdaki hamile ve emzikli kadınlar, bu durumları devam ettiği sürece, oruçtutmayabilirler. Bu durumdaki kadınlar, oruçlarını daha sonra kaza ederler.
- Mukim olmak: Dinen yolcu hükmünde olan kişinin orucu zamanında yerine getirmesi gerekli değildir. Bu durumda tutamadığı oruçlarını daha sonra kaza eder. Ancak bu kimse, dilerse orucunu tutabilir.

DİKKAT EDELİM

Kaza orucuna İmsaktan önce niyet edilmelidir. İmsaktan sonra yapılacak niyet geçerli değildir.

3-Sıhhat Şartları

- Niyet etmek: Tutulacak olan oruca kalben niyet etmek, orucun sıhhati için şarttır. Niyeti dille söylemek ise sünnettir. Ramazan orucu, nafile oruç, günü belli adak oruçlarına istiva vaktine (yaklaşık öğle vaktinden bir saat öncesine) kadar; kaza, kefaret ve mutlak adak oruçlarına ise imsak vaktine kadar niyet etmek şarttır. Şafiî mezhebine göre Ramazan orucuna en geç imsak vaktinde niyet etmek zorunludur. Ramazan orucuna her gün kalben de olsa niyet etmek gerekir. (Malikî mezhebine göre Ramazan başındaki niyet yeterlidir.) Oruç tutmak amacıyla sahura kalkmak da niyet sayılır.

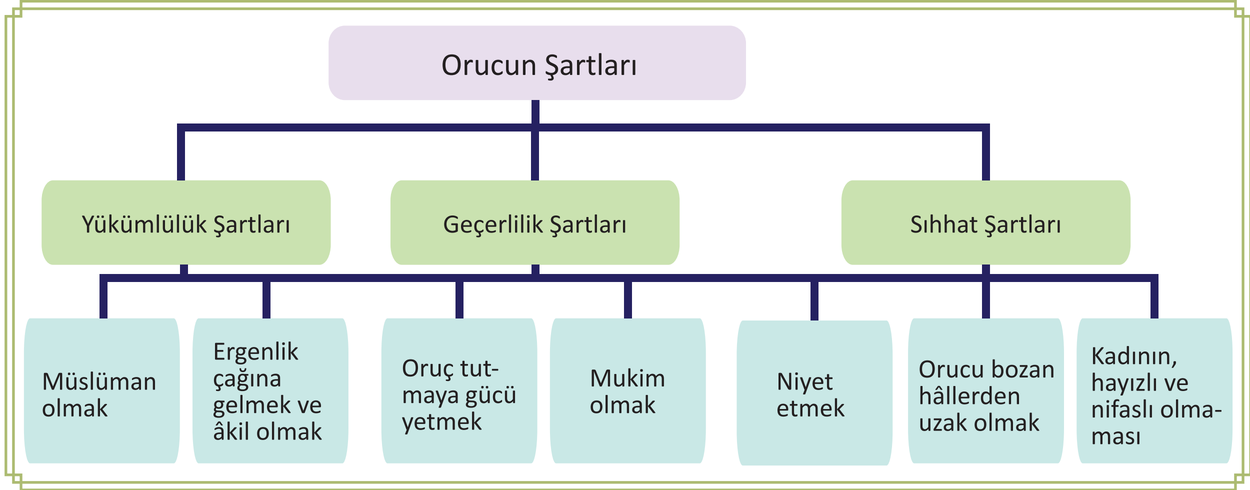
  Kaza orucuna imsaktan önce niyet etmek gerekir. İmsaktan sonra yapılacak niyet, geçerli değildir. Kaza oruçları için 'Niyet ettim Allah rızası için kaza orucu tutmaya...' diye niyet etmek yeterlidir. Bunun için kaza namazlarında olduğu gibi niyete 'ilk' veya 'son' 'kaza orucu için' ifadelerine de yer verilebilir.



İslam'ın her ibadetinde kalben niyet şarttır.



- Orucu bozan hâllerden uzak olmak: Tutulan orucun geçerli olması için yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmak gerekir. Ayrıca yalan, gıybet, başkasına küfretmek gibi günahlardan sakınarak dili muhafaza etmek de oruçtan sevap kazanabilmek için şarttır.
- Kadının, hayızlı ve nifaslı olmaması: Bu durumdaki kadın, Ramazanda tutamadığı oruçları uygun bir vakitte kaza eder.



Orucu Bozan Durumlar



Bilerek yeme, içme orucu bozar.

Yeme, içme ve cinsel ilişkide bulunmak orucu bozar. Burada yeme ve içme ifadesi yenilip içilmesi mûtat olan her şeyi ifade eder. Bunların dışında oruçluyken gıybet dedikodu gibi işlenen günahlar, orucun faziletini ve sevabını zedelemekle birlikte orucu bozmaz.

Orucu bozan durumların bir kısmı orucu bozup hem kaza hem de kefareti gerektirmektedir. Bir kısmı ise orucu bozup yalnız kazayı gerektirmektedir.

Orucu bozup hem kaza hem de kefaret gerektiren durumlar:

Oruç tutmakla yükümlü kimse, vaktinde niyetlenerek tutmakta olduğu bir Ramazan orucunu özürsüz olarak kasten bozarsa buna hem keffâret hem de bozulan her gün için bir gün de kaza gerekir. Keffaret sadece ramazan ayında bozulan orucun cezasıdır. Ramazan dışında ramazan orucunun kazasını yapan kişi orucunu bozarsa keffaret gerekmez sadece günü gün kaza gerekir. Ramazanda orucu bozup keffaret gerektiren durumlar şunlardır:

- Ramazan'da oruçluyken kasıtlı olarak yenilip içilebilecek bir şeyi yemek veya içmek. (Bu durumda Şafiî mezhebine göre keffaret gerekmez, gününe gün kaza gerekir.)



- Ramazan'da oruçluyken cinsel ilişkide bulunmak.(Bu durumda Şafiî mezhebine göre sadece erkeğe keffaret gerekir.)

Keffâret Ramazan ayında bozulan oruç için Ramazan'ın hürmetini ihlal etmenin cezasıdır. Ramazan dışında her hangi bir zamanda bozulan bir oruç için keffâret söz konusu olmaz.

Orucu özürsüz olarak bozmanın cezası olan keffâret, bir köle azat etmektir. Ancak günümüzde köle ve câriye bulunmadığından, keffâret olarak iki ay peş peşe oruç tutulmalı ve bozulan orucun kazası yapılmalıdır. Bu mümkün olmadığı takdirde, 60 fakiri sabahlı akşamlı bir gün veya bir fakiri 60 gün doyurmak gerekir. Bu yemeğin parasını fakire vermek de mümkündür.

Keffâret orucu, oruç tutmaya engel olmayan bir vakitte, iki hicri ay veya altmış gün peşpeşe tutulur. Buna ilave olarak bir gün de bozulan orucun kazası tutulur.

BİLGİ KUTUSU

Ashâb-ı kirâmdan Ebû Hüreyre'nin (r.a.) şu rivayeti keffâret orucuna dayanak teşkil etmektedir: "Adamın biri Rasûlullâh'a (s.a.v.) gelerek dedi ki:

- Ey Allah'ın Rasûlü mahvoldum!
- Seni mahveden nedir?
- Ramazanda oruçlu olduğum hâlde eşimle cinsel ilişkiye girdim.
- Bir köle azat edebilir misin?
- Hayır.
- Peşpeşe iki ay oruç tutabilir misin?
- Hayır.
- Altmış yoksulu doyurabilir misin?
- Hayır.

Peygamberimiz bir süre bekledi. Bu sırada Peygamberimize içi hurma dolu bir zembil getirildi. Peygamberimiz az önce soru soran nerede dedi. Adam buradayım dedi. Bunu al ve sadaka olarak dağıt diye buyurdu.

-Bizden daha yoksul birine mi vereceğim? Allah'a yemin ederim ki, bir uçtan bir ucuna Medine'de ailesi benden daha fakir bir kişi yoktur.

Adamın böyle demesi üzerine Rasûlullah (s.a.v), ön dişleri görününceye kadar güldü ve sonra şöyle buyurdu:

-Git de bunları ailene yedir."

(Buhârî, Savm, 30; Müslim, Sıyâm, 81)

Orucu bozup yalnız kazayı gerektiren durumlar:

- Ramazan dışında bir orucu kasıtlı olarak veya bir özür sebebiyle bozmak. (Nafile bile olsa başlanmış bir ibadeti kasıtlı bozmak doğru değildir)
- Sigara dumanını içine bilerek çekmek.
- Abdest alırken ağza ve burna verilen suyun hata ile yutulması. Aynı şekilde ağza giren kar, yağmur ya da dolu tanesinin yutulması.
- Gıda veya keyif verici enjeksiyonlar ile hastaya serum veya kan verilmesi orucu bozar. Ancak gıda ve keyif verici olmayan enjeksiyonlar, yemek ve içmek anlamına gelmediklerinden orucu bozmazlar.
- Su almaksızın deva veya gıda veren bir hapı yutmak.
- Yolculuğa çıktıktan sonra orucunu bozmak.
- Kendi isteği ile zorlayarak ağız dolusu kusmak.
- Başkasının zorlaması ile orucu bozmak. (Şafiî mezhebine göre bozmaz.)
- İmsak vakti geçtiği hâlde geçmediğini zannederek yiyip içmeye devam etmek.
- İftar vakti gelmediği hâlde geldiğini zannederek orucunu açmak.



Abdest alırken hata ile su yutmak orucu bozar.



Sayılan bu şeylerden birini yapan kimsenin orucu bozulur. Bununla birlikte orucu bozulan kimsenin akşama kadar oruçluymuş gibi davranması müstehaptır.

Özürlü veya özürsüz olarak oruç tutamayanlar gününe gün kaza ederler. Oruca niyet etmeyerek Ramazan günü yiyip içen kişi daha sonra kaza orucu tutar. Ancak özrü yokken Ramazan günü oruç tutmamak Allah'a isyan anlamı taşıdığından keffâreti dâhi söz konusu olmayan büyük bir günahtır.

"Herhangi bir özrü yokken Ramazan günü oruç tutmamak Allah'a isyan anlamı taşıdığından keffâret dâhi söz konusu olmayan büyük bir günahtır."

Kaza orucunu bozmak, Ramazan orucunu bozmak gibi değildir. Ramazan orucunu kasten bozmak keffâret gerektirirken kaza orucunu kasten bozmak yalnızca bir gün kazayı gerektirir.

Ramazan ayında ve oruç tutmanın mekruh olduğu günler dışında yılın her günü kaza orucu tutulabilir. Ayrı ayrı günlerde tutulabileceği gibi arka arkaya da tutulabilir.

Oruca niyetlenen kadın, gündüz hayız veya nifas olursa orucu bozulmuş olur. Hasta ve yolcu olup da oruç tutmayan kimselerin oruç tutanlara saygı icâbı Ramazan günü açıktan değil de gizli olarak yemek yemeleri uygundur.

ÖĞRENELİM

Orucu Bozmayan Durumlar

- Oruçlu olduğunu unutarak bir şeyler yemek ve içmek: Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: ***"Bîr kimse oruçlu olduğunu unutarak yer, içerse orucunu tamamlasın, bozmasın. Çünkü onu, Allah yedirmiş, içirmiştir."*** *(Buhârî, Savm, 7.)*
- Abdestten sonra ağızda kalan ıslaklık.
- Boğaza toz ve duman girmesi, kulağa su kaçması.
- Dişleri arasında sahur yemeğinden kalan ve nohut tanesinden küçük kırıntıyı yutmak.
- Kendi isteği olmayarak kusmak, ağızdan dışarı çıkmayan kusuntuyu geri yutmak.
- Misvak kullanmak, macunsuz diş fırçalamak. (Diş macununun tat vermesi veya suyun boğaza kaçması ihtimalinden dolayı imsaktan önce diş fırçalamaya özen gösterilmelidir.)
- Gül, çiçek, esans, misk gibi güzel kokuları koklamak.
- Göze sürme çekmek.
- Mideye etkisi ulaşmayan bir ilacı sürmek veya damlatmak.
- Kan aldırmak, hacamat yaptırmak.
- Gündüz uyurken ihtilam olmak.
- Banyo yapmak. İhtilam olanın veya geceleyin cünüp olanın imsaktan sonra gusül abdesti alması da orucu bozmaz.

Not: Orucu bozmayan durumlarda orucun bozulduğunu zannederek yiyip içmek, kaza gerektirir.

Oruçluyken gıybet etmek, yalan söylemek, tükürüğü ağızda biriktirip yutmak, gıda verme ihtimali olan yemek kokusunu veya sigara dışında bir kokuyu bilerek içine çekmek, abdest ya da gusülde ağza ve burna su verirken aşırı gitmek mekruhtur.

Oruçlunun kendisini oruç tutamayacak şekilde güçsüz duruma düşürecek kadar ağır iş yapması mekruhtur. Ancak ağır işte çalışmak zorundaysa o kimsenin çalışması mekruh değildir.



Oruç tutmamayı mübah kılan hâller:

Allah Teâlâ, kullarını güç yetiremeyecekleri şeylerden dolayı mükellef tutmamamıştır. Bu durum, oruç için de geçerlidir. Nitekim Cenab-ı Hak, oruç için tanınan kolaylıkları şu ayetlerinde belirtmektedir:

“Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (ihtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber, kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.”[103]



Ramazan ayında ihtiyar ve şifa umudu kalmamış hastalar, oruçları için fidye verir.

Yolculuk	Ramazanda, on beş günden az kalmak üzere en az 90 kilometre mesafedeki bir yere yolculuk niyetiyle giden bir kimse oruç tutmayabilir. Ancak oruç tutması daha iyidir.
Hastalık	Hastalığın zarar vermesinden veya iyileşme sürecinin uzamasından korkan kimse oruç tutmayabilir. Böyle durumlarda, tutmakta olduğu orucu da bozabilir. Oruç tuttuğu takdirde hastalığının kendisine zarar vereceğini doktorun bildirmesi veya doktora gitme imkânı yoksa bunu kendisinin iyice hissetmesi gerekir.
Yaşlılık	Oruca dayanamayan yaşlılar oruç tutmayabilirler. Tutamadıkları oruçları kaza etme ihtimali olmayan yaşlılar, her günün orucu için bir fidye verirler.
Kadının emzikli veya hamile olması	Emzikli ya da hamile olan bir kadın, oruç tuttuğunda kendisine yahut çocuğuna zarar gelmesinden korkarsa oruç tutmayabilir.
Hayız veya lohusalık hâli	Bir kadın, oruçlu iken adet görmeye başlarsa veya doğum yaparsa orucunu bozar. Adet günlerinde ve lohusalığı süresince oruç tutmaz.
Düşmanla Savaşmak	Ramazan ayında düşmanla savaşan asker, oruç tuttuğu takdirde zayıf düşeceğinden endişe ederse oruç tutmayabilir.
Zorlanma veya tehdit altında kalma	Öldürülmek ya da yaralanmakla tehdit edilen kimse oruç tutmayabilir veya başladığı orucu bozabilir.
Şiddetli açlık veya susuzluk	Oruçluyken açlık veya susuzluk sebebiyle aklına veya vücuduna ciddî bir zarar geleceğinden korkan kimse orucunu bozabilir.

Orucun Fidyesi

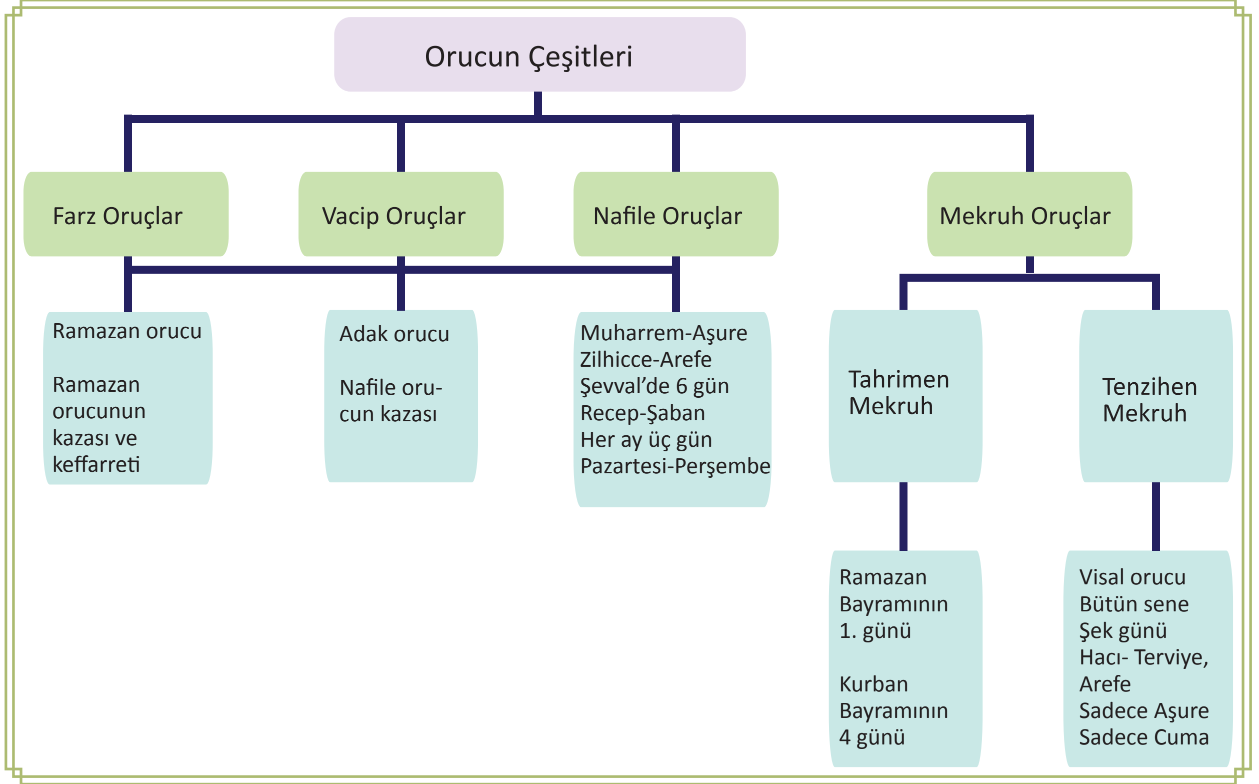
Fidye, yaşlılık veya iyileşme ihtimali bulunmayan bir hastalık sebebiyle oruç tutamayan kişinin, tutamadığı her gününe karşılık fakir bir kimseye sabah ve akşam yemek yedirmesi veya bu yemeğin bedelini o fakire para olarak vermesidir. Bu hususta Kur’an-ı Kerîm’de, **“Oruç tutmaya güç yetiremeyenler, bir fakir doyumu kadar fidye öder.”**[104] buyurulmaktadır.

Oruç tutmaya gücü yetmeyen düşkün ve yaşlı kimseler ile iyileşme ümidi olmayan hastalar, Ramazan ayının her günü için birer fidye verir. Fidye verecek olanlar, dilerlerse fidyenin hepsini bir fakire topluca verebilirler, dilerlerse de ayrı ayrı fakirlere dağıtabilirler. Bu fidyeler Ramazanın başlangıcında verilebileceği gibi, Ramazanın içinde veya sonunda da verilebilir. Fidye vermeye güç yetiremeyenler, tevbe edip Allah’tan af dilerler.

103 Bakara suresi, 184. ayet.
104 Bakara suresi. 184. ayet.



İyileşme ihtimali bulunmayan kişiler fidye verebildiğinden, fidye veren kişi şayet sonradan iyileşirse fidye verdiği oruçlarının kazasını da tutmak zorundadır.



105 Buhârî, Savm, 11.